

Obr. 1. Kralovice. Kostel. Pohled ze strany jižní. Dřívější stav. Vydáno v r. 1841.

Farní kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích

O původu kostela kralovického nezástalo mnoho záznamů. V literatuře jsou však uvedeny nejstarší prameny - dva a to: Farní kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích připomíná se již v bulle papeže Innocence IV. z roku 1250 a v patristických knihách kláštera plaského z roku 1384. Objeví se ještě zmínka o roku 1307, ale pramen není blíže určen. Byla to neveliká svatyně gotická. Za války husitské byla pobořena a zrušena pět sto let v rozvalinách, v nichž konali bohoslužby druidy pod obloží, druidy katolici. Není však známo, načež blížilo o její podobě, velikosti ani autorce. Klášteru náležely hrad od založení kláštera plaského roku 1146 namo kláštera. Roku 1483 byly Kralovice poskytny na město, podléjí dostalo se jim práva opravářského. Fara byla prostě osovazována kněžstvem světským a teprve od roku 1414 rehoľníky z Plas. Posledním knězem byl t. Gubellin, profes plaský z roku 1435, pak celých sto let nemáme o kostele žádných zpráv. Roku 1420 byl Kralovice zastaven pánem z Kolovrat a teprve roku 1480 polovice s kusem vřetena zase klášteru.

Největší rozvoj celého území spojuje s přestavbou kostela se datuje od roku 1539 (Dějiny politického okresu Kralovického - 1930, Václav Kočka, jiné prameny uvádějí rok 1543), kdy po dlouhém střídání a zadlužení majitelů ujal se panství Kacovského a poloviny městečka Kralovic s kostelem pan Florian Gryspek z Gryspachu (v literatuře též Florian Gryspek z Gryspachu). Pan Florian je popsán tímto jako pohádková postava hodného správcе, který chytřím hospodařením rychle zveštuje svůj majetek a spravované území na úkor blízkého kláštera v Mariánském Týnci. Hledí si svých poddaných i ples protesty a pomlouvá ostatních českých šlechticů. Poslava - „Florian Gryspek byl s karlovičskými vřdy v nejlepší vůli, o poddané pečoval a panství výborně spravoval, mezi pány českými však neoblíben“. Zasloužil se o přeměnu titulu městy na město Kralovice s právem hradebním. Zde si pak postavil jeden ze svých zámků, kde občané pobýval.

V Kralovicích a okolí si tedy Florian získal patřičné vážnosti a možná i proto přistoupil v letech 1575 - 1581 k rekonstrukci místního farního kostela k němuž nechal přistavět rodinnou hrobku Gryspků, jako boční křídlo k hlavní lodi. Autor této přestavby stejně jako její rozsah není nijak zdokumentován a proto se objevují opravdu různorodé zprávy o výstavbě úplně nového kostela, nebo ponechání presbytáře původního gotického kostela a přístavbu mohutné lodi a hrobky. Za autora je obvykle označován Bonifác Wohlmut, který se s Gryspkem z ctiplachého dvora prokazatelně znal a v době svého zaslouženého důchodu měl vypracovat plány pro přístavbu kralovického kostela. Jisté však je, že šlo o úpravu na kostelní stavby v našich zemích neobvyklou. Autor totiž použil umělecké řešení své doby, totiž styl renesanční avšak kombinovaný s gotickými prvky. Není proto správné ani označení, že jde o kostel čistě renesanční, nebo jen čistě renesanční rekonstrukci. Pravděpodobně původní podobu kostela po rekonstrukci zachtil podle datování Ant. Wihla na skvěle z roku 1841 (60 let po Gryspkové zásadě).

Kostel je jednolodní z věstí částí - je zbudován z cihel imitovaných, neomítnutých a to i profilované články západního štítu, zbývající části, totiž věž presbytář a kaple největšího srdce páně jsou upraveny sgrafitovou omítkou. Jednoduché obrázky však tvrdě přebíhají přes opětme pilíře presbytáře a dále dokola jakoby ignorovaly prostorové rozložení konstrukce. Tyto vnější sgrafitové omítky však již nejsou původní. Jejich kompletní výměna proběhla při opravě v roce 1894, technickou podložkou černo. Ze se však nejedná o podobu současného omítek je zřejmé z notulových zápisků pravděpodobně zedníka o kompletní opravě omítek, v nichž se zmiňuje o špatné technice zmlňované opravy z roku 1894. Tedy tato oprava nutně musela proběhnout až po roce 1894. Přesné datum této druhé opravy by se jistě dalo dohledat v archivu památkového ústavu, který opravu údajně investoval ale chybou bylo, že nenaradil ani zbytný historický průzkum.

Nejstarší částí je presbytář o síle zdiva 130 cm, opětme pilíře jsou vysunuty o 90 až 100 cm z hlavních zdí a čtři z nich jsou do zdiva normálně zavázány, avšak 1. a 2. počítáno od věže, mají zjevnou svislou spáru, tedy byly přistavěny až v etapě pozdější, zřejmě současně s ostatními. Zdivo mezi těmito dvěma pilíři je pravděpodobně zbytkem původního kostela. Presbytář je uzavřen závěrem z pěti stěn omítnutelná, při čemž druhé etape došlo výšky 0,1 m a byl omlněn římsou. O osazení lodi se nada neví prokazatelně. Dále je patrná etapa třetí, která zřejmě postavila věž o vrani komolého jehlanu do výše 11 m, ztuování věže je o 1 cm na 1 metr což způsobuje vystaven desťové vodě a tedy rychléjší zřizování omítky, sukristie a loď značných rozměrů, délka byla 21 m a šířka 10,5 m a zvenku vysoká 9,95 m. Ve třetím poli od zápu, pracíci byla objevena část gotického osazení.

Výstavba ovšem dala kostelu novější podobu. Zvyšila věž na dněších 28,9 m. Zajímavé je, že zdivo začalo přímo na starých pozemcích. Byl přístavěn schodišťový přístavek. Na nánovní zdiva věže a přístavku jsou použaty pískovcové kamenné ncození stopy malby, což nasvědčuje tomu, že byly vzruty z interiéru. Jejich celková délka přesahuje 100 metrů, což by mohlo potvrdit domněnku středního pilíře. Došlo k vyřazení gotických kamenných osazení presbytáře, aby se dosáhlo co největšího rozšíření sklen a dozření nových cihelných na půli, někdy až čtveř cihly. Nástavba zvyšila presbytář o 2,0 m a v jednolodní výšce lodi na 12 m. Zasadím trůnu a příležitostným zděním se zmenšil tlak klenby a nebo lo nana zpevňování cihlných stěn. Toto zpevnění bylo nejnutnější u zdiva lodi, kde by la pravděpodobně původní gotická klenba nevytvářející příliš velké vodorovné tlaky, která se spojily s vnějšími opěrnými pilíři, výměnba za plochou neckovou klenbu. Zelelní stěna proběhla přízvětem 15 - 20 cm cihelného zdiva zevnitř i venku. V tomto zdivu jsou zevnitř pětice pološoupky. Zedníka mezi opěrnými pilíři. Původní zdivo mezi pilíři nad trůnem káru bylo vybouráno a nahrazeno novými s gotickými okny se středním cihlovým sloupkem. Prostor mezi pilíři byl sklenut segmentovou klenbou a zdivo přilížením nástavbou o výšce 2,05 m opět přímo na pozemnic.

Zdivo štítové bylo zesíleno jen obezdáním zvenku. Štít je členěn vředy čtyřmi pološoupky konstrukce řádu a bohatě profilovanými římsami. I příměrně je zde i mnohá monumentální římsa. Přilížen je pět mohutných výzámí. Jejich výška je větší než čtyři metry. Největší průměr nohy je 50 cm a nejvyšší korniš 150 cm. Na zřetelně straně štítové stěny je obkreslena konstrukce průchozí střešce o střepe výšce hřebene ale původní výšce pozemnic, tzn. mnohem strnější.

Samostatná část, kaple největšího srdce páně se suterénem hrobkou Gryspků, byla postavena zcela nově a to jako jediná část v čistě renesanční formě. Dvě obdelité okna nad každým je umístěno malé kruhové okénko jsou chráněna uměleckou mříží. Současný štít kaple však již není původní. Byl v roce 1848 (jinde 1868) stržen včichví a nahrazen jednodušší formou. Nejmladší částí je schodišťový přístavek vedoucí na ložnici, umožňující přístup na kár, kde jsou umístěny varhany. Průchozí ložnice byla vytvořena probouráním otvorů do pilíře lodi.

Tobky všeho jsou pozůstatky zřejmě velmi přemýšlivého zedníka. Podotkla-li se mu celý postup výstavby odhalil oprávně by snad odhalil podrobnější průzkum.

Zde se však, že uvnitř ochranné skotáčky dodnes spí kamenné zdivo z dob mnohem dálnějších.

Co máže zaujmout máli pozornost je opět akvarel Ant. Wihla (Obr. 1). Podiváme-li se pozorně na hlavní t. západní štít kostela, je zde zřetelně opěrní žilka, než její umístění spadá dne a je spíše podobný původnímu štítu kaple, což je pravděpodobně. Ovšem mohlo by jí o podobu nepřesnosti autora, kdyby zde nebyl zachován výkres pohledu na kostel ze severu, který se shoduje s touto klenbou nejenom tvarem čtveř, ale i převýšením tvarem zastřešení věže a věžičky presbytáře, dále výškou hřebene presbytáře, jež je zde nižší, než hřeben lodi, ale i zdvojením kříže na jejich vrcholu a v padorse jsou zakresleny jednoduché klenby, které se neshodují s dřevěnými. Zřetelně zde není vůbec patrná stěna římsy.

Kterýmto detaily se liší od stejného pohledu na další výkresu, kde se již tvary střech shodují se současnou podobou vě. Výšky hřebene střešce presbytáře a dvojitě kříže na svých vrcholcích nemají. Jen v oblasti západního štítu je tato kresba špatně čitelná. By-li však konečná podoba štítu skutečně přeměna později, nemusí být již stopy vedoucí k Bonifáci Wohlmutovi jako autorovi, tak jasné.

V západním průčelí je osazen renesanční portál. Po stranách štítu toskánské sloupky spočívají na bosovaných styllobatech a nesou kladi, na němž spočívá trůnvarhany.

Římsovaný štít. Hranolové pilířky osazení vchodu jsou na lění straně obdelnikové vyhloubeny a nahore lasturov ozdobeny, uprostřed archivolty osazení je ozdobný konzolový klenák, zmíněné kladi podpirající. Na snímku z roku 1912, je pak patrná reliéfní výzdoba, která byla pravděpodobně osazena.

K jižnímu boku lodi přebíhají kaple s pozemním krytím rodiny Gryspků je to čtvercovým půdorysu o stejné výšce jako loď. Do kostela je otevřena dvěma segmentově sklenutými vchody, nahore zaklenými a dole opatřenými dřevěnými dveřmi. Klenba kaple se podkává klenbě samotné lodi. Neckovou klenbu tvoří dvojice koutových lunet a žebrové pasy na ní tvoří vzorec kosočtverce s vloženým čtvercem a připojených trojúhelníků. Vzorec, který do této staréky konstruoval prototyp vlnití rotující pohyby. Není bez zajímavosti, že jeho schéma odpovídá grafickému rozvrhu talýrů běhčích a hladkých hrotopisů. Prostory mezi žebry jsou vyplněny nezdarytými malbami asi z roku 1849 (což by odpovídalo opravě po vichřici z roku 1848).

Loď je zaklenuta plochou, mohutnými žebry dosedajícími na římsovaný pilířky kazetovanou klenbou. Podle Soupisu památek jde o valenou klenbu s výšecím doplněnou štukovými pasy na způsob žebřer.

Podle knihy Eva Samánková - stavební osady a umělecké vývoje, které se jeví na Gryspkovských stavbách, nevedou k předpokladu, že za všemi stojí jedna a táž tvůrčí osobnost. Její účast lze připatit pouze na začátku, kdy dala cíle tvorbě impus a hlavně určila její počáteční vysokou úroveň (1540 Kacovův). Nelahozeves je už dílem kompilace, třebaže ještě vysoké kvality, zatímco karlovičský kostel nemá již a počátky tohoto směru nic společného.

Po smrti Gryspkové připadlo panství i s kostelem jeho synům. Ti však padli během třicetileté války a tak majetek připadl kralovskému dvoru. Ten jej poskytl r. 1623 zpět plaskému eisterciáckému klášteru. Ten byl však roku 1785 zrušen Josefem II a kostel se dostal do správy měšťanů. Ze zápisků učitele Jana Brejchly se ještě dozvídáme, že 19. července roku 1830 zasílá kostel blesk, pobořil střešce, rozštíhl veskeré krokeve a láte, prorazil klenbu, popálil interiér a prorazil zeď. Následně zřejmě proběhla oprava, protože 1. června došlo k vysvěcení varhan a o. srpna 1834 se konala 1. mise v nově opraveném kostele.

Literatura:

- [1] Dějiny politického okresu Kralovického (nákladem Kralovického okresu - 1930) - Václav Kočka
- [2] Soupis památek historických a uměleckých v kralovství českém a pravěku do polovice XIX. Století v Praze 1912 - Václav Kočka
- [3] Stměny pravěkové kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích - Melantrich 1948 - dr. Antonín Podlaha
- [4] Soupis památek, Píseň Sever, Kralovice Uloženo v archivu Mar. Týnice
- [5] Památky kralovické od roku 1764 do roku 1860, ze zápisků Jana Brejchly, učitele v Kralovicích Uloženo v archivu Mar. Týnice
- [6] Centrální stavby české renesance - Československá akademie věd, 1974 - Jarmila Králíková
- [7] Architektura české renesance - Eva Samánková
- [8] Poznamky při opravách fasády kostela svatých apoštolů Petra a Pavla v Kralovicích - Valmasius Josef - Dějiny Mariánském Týnci Uloženo v okresním archivu Píseň - Sever

